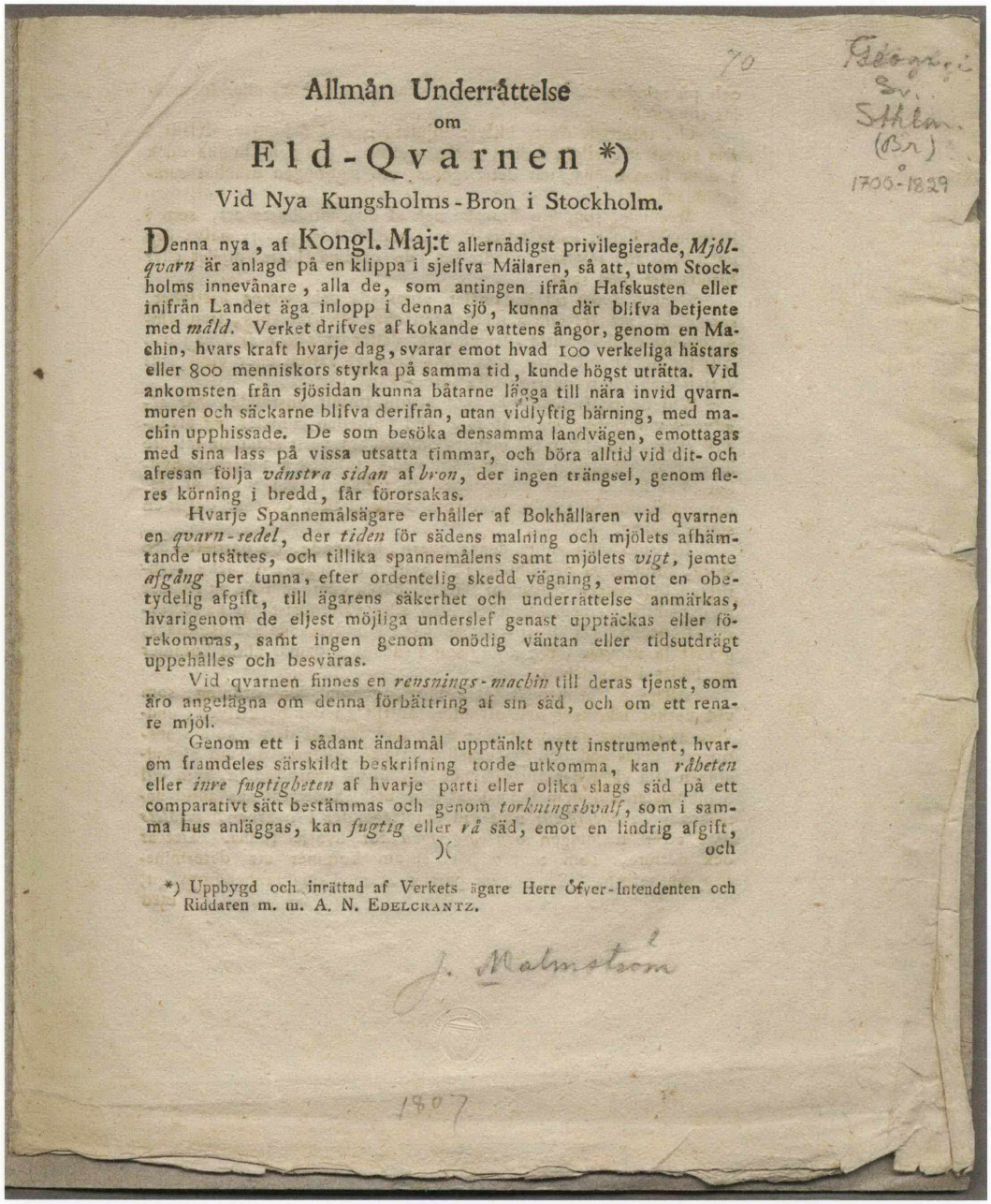

Allmån Underråttelse
om
Eld-Qvarnen *)
Vid Nya Kungsholms-Bron i Stockholm.

Denna nya, af Kongl. Maj:t allernådigst privilegierade, *Mjöl-qvarn* är anlagd på en klippa i sjelfva Mälaren, så att, utom Stockholms innevånare, alla de, som antingen ifrån Hafskusten eller inifrån Landet äga inlopp i denna sjö, kunna där blifva betjente med *måld*. Verket drifves af kokande vattens ångor, genom en Machin, hvars kraft hvarje dag, svarar emot hvad 100 verkeliga hästars eller 800 menniskors styrka på samma tid, kunde högst uträtta. Vid ankomsten från sjösidan kunna båtarne lägga till nära invid qvarnmuren och säckarne blifva derifrån, utan vidlyftig bärning, med machin upphissade. De som besöka densamma landvägen, emottagas med sina lass på vissa utsatta timmar, och böra alltid vid dit- och afresan följa *vånstra sidan* af *bron*, der ingen trängsel, genom flere körning i bredd, får förorsakas.

Hvarje Spannemålsägare erhåller af Bokhållaren vid qvarnen en *qvarn-sedel*, der *tiden* för sädens malning och mjölets afhämtande utsättes, och tillika spannemålens samt mjölets *vigt*, jemte *afgång* per tunna, efter ordentelig skedd vägning, emot en obetydelig afgift, till ägarens säkerhet och underråttelse anmärkas, hvarigenom de eljest möjliga undersleif genast upptäckas eller förekommas, samt ingen genom onödig väntan eller tidsutdrägt uppehålles och besväras.

Vid qvarnen finnes en *rensnings-machin* till deras tjenst, som äro angelägna om denna förbättring af sin säd, och om ett renare mjöl.

Genom ett i sådant ändamål upptänkt nytt instrument, hvarom framdeles särskildt beskrifning torde utkomma, kan *råheten* eller *inre fugtigheten* af hvarje parti eller olika slags säd på ett comparativt sätt bestämmas och genom *torkningshvalf*, som i samma hus anläggas, kan *fugtig* eller *rå* säd, emot en lindrig afgift,
)(och

*) Uppbygd och inrättad af Verkets ägare Herr Öfver-Intendenten och Riddaren m. m. A. N. Edelcrantz.

J. Malmström

1807

Allmän underrättelse om Eld-Qvarnen. Reklambroschyr av Johan Malmström 1807 för Edelcrantz ångdrivna Eldkvarn.

gruvan. Den skulle kunna pumpa upp över 9 000 liter vatten i minuten. Den andra var mindre men hade dock 20 hästars kraft.[52]

Verkmästare vid Bergsunds gjuteri

Efter sitt arbete med att installera och komplettera Eldkvarnens maskinerier fick Samuel Owen ett erbjudande om anställning vid Bergsunds gjuteri som föreståndare för modellverkstäderna, där man tillverkade de trämodeller som skulle användas vid gjutning av järnföremål. Han tackade ja och började sitt arbete i oktober 1806.

Efter grosshandlare Daniel Asplunds död 1804 hade Bergsunds gjuteri drivits vidare av hans sterbhus men övertogs i maj 1806 av grosshandlarna Gustaf Daniel Wilcke och Joachim Friedrich Ehregott Erdmann.[53]

Initiativet till Wilckes köp av Bergsund lär ha kommit från Edelcrantz, Carl Eric Lagerheim och fabrikören Fresk på Elfvik, som alla ansåg det viktigt att gjuteriets verksamhet kunde utvecklas vidare. Av de två nya ägarna till Bergsunds gjuteri var Wilcke huvudintressent, och det var han som värvade Samuel Owen. Från nyåret 1808 blev Wilcke ensamägare till Bergsund medan Erdmann återgick till sin handelsverksamhet.

Den 1 januari 1807 träffades ett detaljerat kontrakt mellan Wilcke och Owen. Owen skulle få en projektanställning mot en ersättning av 2 500 riksdaler riksgälds om året. Utöver denna lön skulle han få fritt hus-

rum, ved och underhåll. På gjuteriets bekostnad skulle han också få göra en resa till lämpliga platser i England för att öka sina kunskaper om den senaste tekniska utvecklingen.[54] Den internationella utvecklingen hade fått många i Sverige att inse vikten av att kunna producera inhemska tekniska varor. Det var osäkert hur länge vi kunde fortsätta att importera från England.

Det var inte bara Owen som Wilcke värvade till Bergsunds gjuteri. Hela gjuteriets personalstyrka utökades åren 1807 och 1808; två verkgesäller, tio gjutare och 39 diversearbetare var då anställda vid Bergsund. Av personalen kom 20 från Frankrike, Schweiz, Tyskland eller England. Två viktiga arbetsledare var gjuterimästaren Erik Hellstedt och den ansvarige för svarvningen, Gaspard Ronjon.[55]

Det står inte mycket om tiden vid Bergsund i Samuel Owens självbiografiska anteckningar. Han nämnde ingenting om den utlovade resan till England, men han fick göra flera resor till olika bruk i Sverige för att försöka få beställningar till gjuteriet. Vart resorna gick och hur många de var är okänt, med ett undantag. Det finns på Riksarkivet ett brev som Samuel Owen skrev till landshövding Johan af Nordin den 3 augusti 1807. Han hade då lärt sig det svenska språket så bra att han till och med kunde stoppa in de ärebetygelser som skulle finnas i affärsbrev på den tiden.[56]

I brevet berättade Owen att han efter ett besök i Kloster farit till Forsbacka bruk i Gästrikland, som tillhörde af Nordin. Han hade då fått en fråga av brukets inspektor om han kunde leverera ritningar och modeller till en smideshammare för brukets hammarsmedja. Owen studerade planerna för hammarsmedjan och kom fram till att det skulle vara bättre med en hammare av ett annat utförande. Det stora problemet var om de fyra delar, som en sådan smideshammare skulle bestå av, var alltför tunga för att kunna gjutas på platsen.

Owen nämnde i brevet att han skulle besöka bruks-patron Anders Fredrik Rosenborg vid Klosters bruk i augusti och ta med sina ritningar av en spikhammare,

Gustaf Daniel Wilcke, ägare till Bergsunds gjuteri. Kritteckning av August Mattsson.